

*Přírodně krajinářský park
Ostrov - Veltrusy*

Zámecký areál „Ostrov“ Veltrusy je unikátním dílem zahradní a krajinné architektury 18. a 19. století a současně nejzachovalejším parkem typu „okrasného statku“ v České republice.

Podle projektu Giovannioho Batisty Alliprandiho, nechal Václav Antonín hrabě Chotek (1674 - 1754) vybudovat v letech 1706 – 1711 malý letohrádek. Stavba byla koncipovaná též jako lovecký zámeček, o čemž svědčí výzdoba hlavního schodiště (sousoší psovodů a koňských pacholků, představujících loveckou družinu, připravenou vyrazit na lov...) od známého barokního sochaře Ferdinanda Kuena. Stranu severní uzavírá čestný dvůr s mimořádně působícím souborem soch z dílny některého z žáků Matyáše Brauna. Na jižní straně zámku byla založena francouzská zahrada, která se neomezovala pouze na partery tvořené květinovými ornamenty a záhony, ale byla doplněna vodními prvky fontán a sochařskou výzdobou. Největším počinem barokní éry parkových úprav však bylo vytvoření severojižní osy, tvořené na jih do Veltrus průhledem a na sever Osovou alejí. Celá takto vytvořená osa má úctyhodnou délku 2,3 km a spolu s bočním průhledem v tzv. Veltruském lese tvoří významné barokní prvky parku dochované do dnešních dnů.

Mimo lidské úsilí zasáhla do podob areálu také mnohokrát sama příroda. Velká povodeň v roce 1714 prorazila Vltavě (tehdy ještě jako Moldava) nové rameno, a vytvořila tak velký říční ostrov o rozloze takřka 250 ha (2,5 km²). Odtud i název zámku a poplužního dvora „Ostrov“.

V roce 1764 byla povodní poničena francouzská zahrada a zredukována její velikost na nejbližší okolí zámku. V této době začíná budovat Rudolf hrabě Chotek (1706 - 1779) již první park ve stylu rokokovém, bližším přírodě. Tento projekt však zůstal nedokončen a po povodních v roce 1784 a 1785 změnil jeho synovec a nový majitel panství Jan Rudolf hrabě Chotek (1748 - 1824) koncepci pojetí budovaného parku. V tomto období se začíná historie přírodně-krajinářského parku (anglického typu) tak, jak se v hrubých rysech dochoval dodnes.

Anglický romantický park zcela opouští symetrii a snové nálady hledal především v křivkách a malebnosti scenerií. Budované partie parku se měly tvářit jako dílo přírody. Vše je pak doplněno zahradní architekturou v podobě mostků, pomníků, pavilonů. Dojem starých časů navozovala umělá zřícenina Egyptského kabinetu se Sfingou, staré antické chrámy a nakonec i anticky se tvářící „v lese zapomenutá“ socha boha Marta. Do exotických krajů pak mohl návštěvník vstoupit v Čínské bažantnici nebo na ostrůvku s tureckým pavilonem, zvaným Bujukdere. Nechyběla ani umělá jeskyně s vodopádem či technická rarita stroje na čerpání vody, ani funkční stavidla na Mlýnském potoce, z nichž dnes je zachováno „horní“ v podobě tzv. Laudonova pavilonu.

Jindřich hrabě Chotek (1802 - 1864) spojil okrasnou funkci parku s hospodářským využitím. Takto vznikl „okrasný statek“ (jež sami angličtí tvůrci nazvali kvůli větší „světovosti“ francouzsky „ferme ornée“), vycházel z principu hledání a estetických kvalit užitkových ploch, plodin, staveb a činností. Co bylo krásné, mělo být i užitečné a co bylo užitečné – mělo být i krásné....

Tento typ anglického přírodně-krajinářského parku zapojuje mimo výrazné přírodní scenerie i lidské stavby a činnosti. Tichá idyla přírodní je doplněna v určitých partiích parku idylou pastýřskou a rolnickou. Stáda ovcí s melodicky sladnými zvonečky, rolníci (často oděni do romantizujících oděvů) při senoseči - to mělo být dynamickým prvkem parku a vyvažovat spíše pasivní a klidné části přírodní. Drobná parková architektura nově zahrnuje idealizované venkovské stavby jako mlýn, hájenky, ovčín, selské stavení či sušárnu ovoce. Pole a louky se staly okrasným prvkem. Hospodářské plodiny vytváří barevné plochy v podstatně větší ploše a pestřejších barvách (slunečnice, rudé máky, modrý len, fialové kvetoucí pažitka ...). Pokosené pole rytmičují snopy obilí v řadách a pravidelných intervalech. U laviček na vyhlídkových místech mohly být i básně opěvující konkrétní místo, rostlinu, či náladu... Výsledkem je krásná, takřka ideální kultivovaná krajina vzbuzující kladné emoce, idealizované představy a romantickou náladu, ale též určitou pokoru.

Daňčí obora, založená mezi roky 1802 - 1820, doplnila mezičlánek mezi volně žijící zvěři v areálu lužního lesa v parku a zdomácnělými hospodářskými zvířaty ve velkostatku.

Přírodně krajinářský park - okrasný statek ve Veltrusech dokládá výjimečnou hodnotu soužití člověka s přírodou ve své široké škále od zdánlivě divokého lužního lesa přes výrazněji přetvářené parkové plochy se solitéry a skupinami dřevin až po ovocné sady a budovu oranžerie s citrusy a subtropickými rostlinami, které by v naší zeměpisné šířce bez intenzivní péče člověka nepřežily.

Nejlépe možná vystihuje ideu okrasného statku básně od teoretika a zakladatele anglických parků H. Ch. Hirschfelda:

...Statek! V jednom jméne žně, sady,
Vláda pastýřů, něžná péče ovčáků,
Tato dobra zlatého věku, jejichž obraz je mi drahý,
Odkazují k mému dětství, zlatému věku života,
Probouzejí v mém srdci tisíce dojemných vzpomínek;
Přijďte; od vašeho ptactva již slyším zpěv;
Slyším jet vozy, které táhnou hojnost,
A rytmický zvuk cepů,
Vyzdobte tedy tento výjev, ale bez velkých nákladů
Ať nepřetvoříte statek na palác!

